

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 1. do 7. jula 2003. godine, donijela je

O D L U K U

I

Graditeljska cjelina – Stara drvena džamija u Bužimu, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čini džamija, harem sa mezarjem, Hudut-česma, prostor na kojem su smješteni hadžijski kamenovi uz zapadnu granicu džamijskog harema i pokretna imovina: dvije levhe Abdurahmana Siri-babe, originalni prepis džamijske vakufname Vedžihi-paše, džamijski tarih u formi levhe, djelo «Menakib-i čehar-i jar-i guzin», originalni rukopis o salavatima, dovama i liječenju, originalno osmansko izdanje časopisa «Behar».

Nacionalni spomenik obuhvata zemljište označeno kao k.č broj 1303, k.o. Bužim, općina Bužim, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite i rehabilitacije utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika ustanovljene u skladu sa Aneksom 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02 i 27/02).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, prezentaciju i rehabilitaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će uvjete i osigurati sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

Utvrđuje se **I zona zaštite** definirana u tački I stav 3. ove odluke:

- dopušteni su samo konzervatorsko-restauratorski radovi i radovi koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, u skladu sa odobrenjem federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i uz stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine,
- unutrašnjosti objekta džamije vratiti njen prvobitni izgled: skinuti naknadno postavljenu oblogu od četinarske lamperije kojom su prekriveni zidovi, stupovi, grede podvlake i mimer,
- sadašnji krovni pokrivač od crijepa zamijeniti krovnim pokrivačem od drvene šindre,
- postojeću ogradu sofa ukloniti i rekonstruirati izvornu,

- izvršiti dokumentiranje epigrafske građe mezarja, uređenje harema i sanaciju oštećenih nišana,
- postojeću ogradu harema zamijeniti odgovarajućim drvenim tarabama.

Za pokretnu imovinu definiranu u tački I stav 2. ove odluke (u daljnjem tekstu: pokretna dobra) potrebno je osigurati provedbu sljedećih mjera:

- izvršiti prevođenje tariha iz 1838. godine sa osmanskog jezika,
- izvršiti rekonstrukciju tariha prema njegovoj kopiji u formi levhe, koji se čuva u džamiji, i postaviti na njegovo originalno mjesto iznad portala,
- izvršiti konzervaciju i restauraciju vakufname Vedžihi-paše,
- izvršiti konzervaciju i restauraciju dvije levhe Abdurahmana Siri-babe,
- izvršiti restauraciju originalnog rukopisa o salavatima, dovama i liječenju,
- restaurirati i ukoričiti originalno osmansko izdanje časopisa «Behar»,
- izvršiti restauraciju djela «Menakib-i čehar-i jar-i guzin»,
- sva pokretna imovina mora biti na adekvatan način čuvana i prezentirana u sklopu džamije.

II zona zaštite obuhvata zemljište označeno kao k.č.br. 1268, k.č.br. 1213, k.č.br. 1211, k.č.br. 1210, k.č.br. 1310, k.č.br. 1307/1, k.č.br. 1307/2, k.č.br. 1304, k.č.br. 1306, k.č.br. 1305, k.č.br. 1302, k.č.br. 1301, k.č.br. 1300, k.č.br. 1299, k.č.br. 1298 k.č.br. 1297, k.č.br. 1296 i k.č.br. 1295, k.o. Bužim.

U II zoni zaštite dopušta se rehabilitacija i adaptacija postojećih objekata, a moguća je interpolacija novih stambenih objekata; uz poštovanje uvjeta maksimalne spratnosti P+1 (6,5 m visine do krovnog vijenca), maksimalnih horizontalnih gabarita 12x10 m sa četvorovodnim krovovima minimalnog nagiba 40°, uz primjenu izvornih materijala i pokrova (bijelo bojeni malterisani zid od opeke za zidanje, drvena šindra ili crijep za krovni pokrivač, drvena konstrukcija krovišta, svi otvori na fasadi zatvoreni prozorima i vratima od nebojenog drveta).

Nije dopuštena izgradnja industrijskih objekata, magistralne infrastrukture, niti potencijalnih zagađivača utvrđenih propisima.

IV

Iznošenje pokretnih dobara iz tačke I stav 2. ove odluke (u daljem tekstu: pokretno naslijeđe) iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Izuzetno od odredbe stava 1. ove tačke, dopušteno je privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine radi prezentacije ili konzervacije, ukoliko se utvrdi da konzervatorske radove nije moguće izvršiti u Bosni i Hercegovini.

Odobrenje u smislu prethodnog stava daje Komisija, ukoliko nedvojbeno bude utvrđeno da to ni na koji način neće ugroziti pokretno naslijeđe ili nacionalni spomenik. U odobrenju se utvrđuju svi uvjeti pod kojima se pokretno naslijeđe može iznijeti iz Bosne i Hercegovine, rok za povrat dobra u zemlju, kao i zaduženja pojedinih organa i institucija na osiguranju tih uvjeta i o tome se obavještava Vlada Federacije, nadležna služba sigurnosti, carinska služba Bosne i Hercegovine i javnost.

V

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

VI

Svako, a posebno nadležni organi Vlada Federacije, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu i rehabilitaciju.

VII

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, federalnom ministarstvu nadležnom za kulturu, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provedbe mjera utvrđenih u tač. II - VI ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VIII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

IX

Prema članu V, stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

X

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku Bosne i Hercegovine».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Broj: 07-6-547/03-1
2. jula 2003. godine
Sarajevo

Predsjedavajuća Komisije
Amra Hadžimuhamedović

O b r a z l o Ź e n j e

I - UVOD

Na osnovi Zakona o sprovođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, član 2, stav 1, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih

spomenika Bosne i Hercegovine, sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za šta ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Komisija je primila peticiju od strane Islamske vjerske zajednice Bužim, džemat Stari Grad, 04. marta 2003. godine i pristupila provedbi postupka za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom, u skladu sa članom V Aneksa 8. Očeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članom 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i vlasničku dokumentaciju,
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije,
- historijsku, arhitektonsku i drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Stara drvena džamija u Bužimu nalazi se u podnožju srednjovjekovnog utvrđenog grada Bužima, udaljena cca 125 m jugozapadno od njega; k.č.br. 1303, k.o. Bužim, općina Bužim, Federacija Bosne i Hercegovine.

Historijski podaci

Na levhi iz 1838. godine (hidžretska 1254), koja se nalazi u džamiji, napisano je da je 1838. godine Vedžihi-paša obnovio ovu džamiju i Hudut-česmu, a isti navodi se potvrđuju i u vakufnami iz 1840. godine (hidžretska 1256), koja se također nalazi u džamiji. Nije poznato vrijeme građenja prvobitne džamije. U haremu džamije najstariji sačuvani nišan potječe iz 1856. godine (Mujezinović, 1998, str. 87).

2. Opis dobra

Arhitektura

Objekat drvene džamije, pravougaone tlocrtne osnove razvijene po širini, vanjskih gabaritnih dimenzija cca 14 x 18 m+2.50x18 m (trijem), s obzirom na svoju veličinu, kao i na ukupno ostvarenu korisnu površinu objekta od 414 m² (225 m² prizemlje+162 m² mahfil), predstavlja najveću drvenu džamiju na prostoru Bosne i Hercegovine. Veličina objekta i unutrašnja svijetla visina džamije (od poda prizemlja do šiše-tavanice) od cca 5 m, uvjetovali su raščlanjenost objekta po horizontali i po vertikali. Zajedno sa drvenim džamijama u Priluku i Poljicama, ova džamija predstavlja veću drvenu građevinu sa fasadama koje su raščlanjene i po vertikali i po horizontali.

Ono po čemu je ova džamija jedinstvena jeste dispozicija džamije koja je ostvarena primjenom četiri horizontalna reda nosivih drvenih stupova sa

sedlima koji nose drvene grede-podvlake postavljene u pravcu paralelnim sa pravcem mihrabskog zida.

Drveni stupovi postavljeni su na različitim međusobnim rastojanjima, a podvlake, postavljene na različitim visinskim nivoima, preuzimaju opterećenja etaže mahfila, stropne konstrukcije, postavljene iznad centralnog prostora, i krovne konstrukcije. U prvom redu nosivih drvenih stupova, postavljeno je osam stupova, u drugom redu šest, dva stupa su postavljena između drugog i trećeg reda, a u trećem i četvrtom redu po četiri stupa. Džamije sa redovima drvenih stupova su veoma rijetke i vode porijeklo od anadolskih seldžučkih džamija, među kojima su najznačajnije džamija u Bejišeheru (Bey şehir) iz 1299. godine sa sedam redova drvenih stupova i Ali Elvan džamija u Ankari sa tri reda drvenih stupova.

Pristup džamiji je sa sjeverozapadne strane, preko ulaznog natkrivenog trijema. Trijem, visine jedne etaže, pokriven je jednostrešnim krovom, a dio trijema lijevo od ulaza je zazidan i pretvoren u abdesthanu (abdesthana je dograđena u periodu između 1960-1980. godine). Prostor za obavljanje namaza u prizemlju, površine cca 252 m², znatno je povećan mahfilom postavljenim uz tri zida. Prednji mahfil je dubok 5 m dok su bočni mahfili široki po 4 m, čime se ostvaruje korisna površina mahfila od 162 m², a ukupna korisna površina unutrašnjeg prostora džamije iznosi 414 m². Upotreba dubokog mahfila u zbiru sa tloctnom površinom centralnog prostora znatno je povećala ukupnu površinu korisnog prostora, kao i mogući broj vjernika koje je džamija mogla primiti za vrijeme namaza, što je rezultat specifičnih političkih, ekonomskih i vojnih prilika koje su vladale u regionu zapadne Bosne u XVII i XVIII stoljeću (Bećirbegović, 1999, str. 58-63 i str. 127-129). Prema dostupnim podacima, petkom, za vrijeme džuma-namaza, iz okolnih naselja i sela, znalo je doći i do 700 konjanika pred džamiju (Karanović, Milan, Pounje u Bosanskoj krajini, Beograd, 1925). Mahfilu se pristupa jednorakim drvenim stepeništem postavljenim uz zid, lijevo od ulaznih vrata, postavljenih u sredini sjeverozapadnog zida. U središnjem dijelu prednjeg mahfila, postavljen je pravougaoni istak za mujezina. U svijetlom prostoru ispred mihraba, u dijelu koji je sa tri strane okružen mahfilom, tlocrtnih dimenzija 10x9 m, postavljeno je šest drvenih stupova visine cca 5 m (visina dvije etaže). Svi ostali stupovi imaju normalnu spratnu visinu od cca 2,40 m. U prizemnom dijelu džamije, prostor između ulaznog, sjeverozapadnog zida i prvog reda stupova nije pretvoren u sofe, denivelacija u podu nije izvedena, ali je prostor između stupova prvog niza ograđen niskom drvenom ogradom visine cca 40 cm. Blago je denivelacijom naglašen podijum ispred livane (kiblanskog zida) i ograđen niskom drvenom ogradom visine cca 40 cm. Neobičnost mihraba je u tome što mihrabska niša izlazi u vanjski prostor (stijenka vanjskog zida je od talpe debljine 7 cm, tako da se mihrabska niša i nije mogla formirati unutar samog zida), a sama niša je sa vanjske strane opšivena limom. Mihrab je izveden bez ukrasa, kao i drveni ćurs postavljen lijevo od mihraba. Mimeter je drveni, ukrašen je profiliranim lukovima, a stepenišna ograda je izvedena jednako kao i ograda unutarnjih sofa. Stepenište mimetera ima devet stepenika.

Džamija ima dva pojasa pravougaonih prozorskih otvora. Na bočnim fasadama postavljena su po tri prozora u donjem i po dva u gornjem redu. Na jugoistočnoj fasadi postavljena su četiri prozora u donjem i dva u gornjem redu, dok su na ulaznoj fasadi postavljena samo dva prozora u gornjem redu,

iznad krova trijema. Prozori gornjeg i donjeg niza nisu postavljeni u istim vertikalnim osovina. Svi prozori su dvokrilni, jednostruki, zastakljeni običnim staklom, napravljeni bez vanjskih mušebaka i bez unutrašnjih kapaka.

Zidovi džamije su od hrastovih talpi debljine 7 cm i visine cca 25 cm, koje su učepljene u rubne drvene stupove dimenzija poprečnog presjeka 21x21 cm do 24x24 cm. Drveni zidovi džamije postavljeni su na dvostrukoj hrastovoj gredi 2x21x21 cm, koje su oslonjene na kamene temelje, a ista vrsta ukrutne konstrukcije je primijenjena i u visini poda etaže mahfila. Unutar džamije, u svrhu preuzimanja horizontalnih sila, primijenjeni su kosnici koji imaju konstruktivnu ulogu. Četiri dugačka kosnika (idu dužinom dvije etaže) su postavljeni u pravcima paralelnim pravcu ulazna vrata-mihrab, od kojih dva imaju dodatnu funkciju preuzimanja horizontalnih sila opterećenja od munare. Preostala četiri kosnika manje dužine (idu dužinom jedne etaže), postavljeni su u ravni drugog horizontalnog niza stupova. Za međusobno vezivanje drvenih dijelova konstrukcije, osim klasičnih tesarskih veza, korišteni su i drveni klinovi. Veze stupova i dvostrukih greda na uglovima objekta džamije, pojačavane su klanfama od kovanog gvožđa, što je vidljivo i na fasadi objekta. Džamija je u enterijeru, 1980. godine, prekrivena drvenom lamperijom (drvo četinarskog porijekla) skoro u cjelosti. Jedan dio tavanice, iznad zračnog prostora džamije koji prolazi kroz dvije etaže, sačuvao je originalnu formu šiše. 1981. godine je potpuno obnovljena elektroinstalaciona mreža.

Džamija je pokrivena strmim četverovodnim krovom iz kojeg izlazi vitka drvena munara. Nagib krovnih ploha je približno 40 stepeni. Svi krovni opšavi i oluci izvedeni su od pocinčanog lima.

Krovna konstrukcija je u cjelosti izvedena od hrastovine, a kao pokrov je primijenjen dvostruko falcovani crijep. Originalni pokrov, koji je bio od šindre, zamijenjen je crijepom prije više od 30 godina. Kod konstruktivnog rješenja krovne konstrukcije primijenjena je kombinacija višestruke uspravne stolice sa pajantama-razuporama.

Sa mahfila se jednokrakim drvenim merdevinama penje u tavanski prostor. Na munaru, ukupne visine oko 17 m, pristupa se sa sredine tavanskog prostora i penjući se preko 43 stepenika izlazi na tzv. otvorenu galeriju šerefe. Srednji drveni jarbol izveden je od hrastovog trupca koji u svom dnu ima približan presjek 18x18 cm, koji se prema vrhu sužava i prelazi u približan presjek 16x16 cm. Munara je izvedena od 8 drvenih rubnih hrastovih stupova koji su bili zakošeni sa vanjske strane, a poprečni presjek ovih drvenih stupova se postepeno sužava idući od baze munare prema njenom vrhu. Vertikalna konstrukcija munare oslonjena je na podnicu izrađenu u formi drvenog roštilja, koji preko tri horizontalne grede, postavljene paralelno pravcu ulaz-mihrab, koje se jednim krajem oslanjaju na podvlaku postavljenu na dva stupa centralnog prostora džamije, a drugim krajem na podvlaku četvrtog niza stupova. Negdje oko 2000. godine, na kupi munare, podnici galerije šerefe i vrhu ograde šerefe, postavljeni su novi bakarni pokrov i opšavi i zamijenjeni dotrajali dijelovi.

Tavanica je urađena od širokih drvenih dasaka u formi šiše (drvene daske širine cca 30-40 cm koje su prikovane na donju stranu plafonskih greda, uzdužni spojevi dasaka pokriveni pokrovnim profiliranim letvicama širine 3-4 cm, dok su čeonni spojevi dasaka šiše završeni u jednoj ravni i pokriveni letvicama širine cca 10-12 cm koje su postavljene u poprečnom

smjeru i koje imaju valovito izvedenu profilaciju) . Ove originalne šiše su zadržane iznad centralnog zračnog prostora.

Uz džamiju se nalazi i mezarje sa 20-ak tzv. krajiških nišana, od kojih je najstariji nišan podignut Sulejmanu Šahinoviću 1214. hidžretske godine. Jugozapadno od parcele na kojoj se nalazi džamija, na ulici, nalazi se Hudut-časma (*semant.* hudud-granice; misli se pri tome na utvrđeni grad koji je bio na granici Osmanskog carstva) koju je 1838. godine (1265. hidžretske) podigao Vedžihi-paša. Uz samu ogradu mezarja, desno od ulaznog džamijskog trijema, nalazi se skupina od 15-ak tzv. hadžijskih kamenova (hadžin-taš). Nije poznato od kada postoji tradicija postavljanja hadžijskih kamenova, jer o tome nije pisano u vjerskim ili historijskim dokumentima. Po kazivanju živih svjedoka hadžijski kamen je mjesto sa kojeg hadžija kreće na hadžiluk i sa koga se oprašta od svojih najmilijih i traži halal od njih, kao i ostalih džematlija, rodbine i komšija. Nakon klanjanja dva rekjata u džamiji, hadžija u pratnji najbliže rodbine ide do taš-kamena, penje se na njega, prouči euzu i bismillu, rabi jessir, zahvali se Allahu dž.š., učini salavat Poslaniku i održi govor, zatraži halal od prisutnih, obaspe djecu bombonama i sitnim kovanim novcem, daruje hodžu darovima, a svoju suprugu ovlasti da, za njegovog odsustva, upravlja njegovim imetkom i to iz kuće.

Pokretna imovina¹

Od pokretne imovine džamije posebno su značajna sljedeća dobra:

- dvije levhe Abdurahmana Siri-babe,
- originalni prepis džamijske vakufname Vedžihi-paše,
- džamijski tarih u formi levhe,
- djelo «Menakib-i čehar-i jar-i guzin»,
- originalni rukopis o salavatima, dovama i liječenju,
- originalno osmansko izdanje časopisa «Behar».

Dvije levhe Abdurahmana Siri-babe²

U ratu u Bosni i Hercegovini 1992-1995. godine uništen je kaligrafski fond Oglavačke tekije u Fojnici, među kojima su bili raritetni primjeri kaligrafskih izvedbi (levhi) Siri-babe u talik vrsti pisma na običnom osmanskome papiru (papir koji je specijalno pripremljen i premazan čajem, nišestom i žumancetom). Među tim levhama se nalazila levha o obnovi Oglavačke tekije od strane Vedžihi-paše, tadašnjeg vezira. S obzirom da je Vedžihi-paša bio prijatelj šejha Oglavačke tekije Siri-babe, a što potvrđuju stihovi tariha sa Oglavačke tekije, smatra se da je Vedžihi-paša donio dvije levhe Siri-babe u Bužim i uvakufio ih. Na navedenim levhama se nalazi kaligrafski potpis Sirije. Po usmenom rivajetu (predaji) se navodi da je Vedžihi-paša bio Siri-babin murid (derviš) i njegov prijatelj.

Šejh Abdurahman Sirija sin je kadije Mehmeda i unuk fojničkog kadije Fadila, rođen oko 1785. godine. Učio je u fojničkoj medresi kod šejh-Huseina koji ga je uveo u derviški red nakšibendija. Umro je 1847. godine i sahranjen u turbetu na Oglavku (Mujezinović, 1998, 484-485).

¹ Sve priloge o pokretnoj imovini je pripremio mr. Nusret Čolo. Za tumačenje sadržaja levhi angažiran je i kaligraf Hazim Numanagić, dipl. orijentalista iz Sarajeva, a njegovo tumačenje levhi dato je iza tumačenja mr. Nusreta Čole.

² prema tumačenju mr. Nusreta Čole iz Sarajeva, juni 2003. godine

Tekst levhe 1: “FESEJEKFIKEHUMULLAH VE HUVES-SEMIU-L-ALIM”, (kur’anski ajet).

Vrsta pisma dželi sulus – istif (u formi kompozicije). Potpis Siri. Levha ispisana crnim murekepom (tinta) na osmanskome papiru. Na levhi se nalazi floralni motiv (cvijet).

Tekst levhe 2: “VE MUBEŠIREN BI-RESULIN JE’TI MIN B’AD ISMUHU AHMED”. Prevod: “ I da vam donesem radosnu vijest o Poslaniku čije je ime Ahmed”. (kur’anski ajet)

Vrsta pisma dželi sulus – istif (u formi kompozicije). Potpis Siri. Levha ispisana crnim murekepom (tinta) na osmanskome papiru. Istif je uokviren zavjesom koja podsjeća na prizor otvorene scene pozornice u teatru. Zavjese su obojene plavom bojom (tipična osmanska plava boja).

Obe levhe se nalaze u lošem stanju, papir na kome su ispisane je pocijepan.

Dvije levhe iz stare drvene džamije u Bužimu³

«U staroj drvenoj džamiji u Bužimu čuvaju se dvije stare levhe iz 1260 (1844) godine po Hidžri za koje se vjeruje da ih je Vedžihi-paša uvakufio u džamiju koju je obnovio četiri godine ranije.

Prva od njih, napisana na papiru veličine 68x45,5 cm, kaširanom na drvo, sadrži dio 137. ajeta iz sure Bekare. Tekst levhe je:

فسيكفيكهم الله و هو السميع العليم

Allah će te sigurno od njih zaštititi, jer On sve čuje i zna.

Tekst je ispisan dželi sulus stilom arapskog pisma u formi neobičnoj zbog načina na koji su povezani harfovi (slova) među sobom. Sama forma nije originalna. Način na koji su harfovi ispisani ukazuje na vještog kaligrafa mirne ruke, koji dobro vlada krupnim ispisom kakvim je ova levha napravljena, proporcije harfova su odlične, a sami harfovi su vrlo precizno napisani.

U potpisu autor nije napisao svoje ime, nego je, vjerovatno iz skromnosti, napisao:

اغفر و ارحم لكاتبه في ر 26 سنه 1260

(Bože) oprost i smiluj se piscu. 26 rebiul-ahira 1260. godine (16. maj 1844).

Levha je oivičena crnom i crvenom linijom sa polukružnim plavim ćoškovima. Levha je u vrlo lošem stanju. Papir na kojem je napisana je pocijepan, na više mjesta nedostaju dijelovi levhe, papir je odlijepljen od drveta pa naknadno pribadačama spojen s drvetom. Levhi je hitno potrebna konzervacija.

Druga levha, napisana na papiru veličine 38x67,5cm koji je također kaširan na drvo, sadrži dio 6. ajeta sure Saf.

و مبشرا برسول ياتي من بعدي اسمه احمد

I da vam donesem radosnu vijest o poslaniku čije je ime Ahmed, koji će poslije mene doći.

Tekst levhe je napisan dželi sulus stilom arapskog pisma i istog je autora kao i prethodna levha. Sve opaske o kaligrafiji i kaligrafu važe i ovdje. U samom tekstu levhe napravljena je jedna greška. Na levhi je napisano otsejmu ب عد tj. ispušteno je slovo „y“ koje se piše ali se ne izgovara zbog konteksta

³ u tekstu je citirano tumačenje kaligrafa Hazima Numanagića, Sarajevo, 20. oktobar 2006. godine

u kojem se nalazi ova riječ, što je, vjerovatno, i bilo razlog da autor napravi ovu grešku.

U potpisu levhe stoji:

اغفر لكتابه في 5 جا سنه 1260

(Bože) oprostisci piscu. 5. džumadel-ula 1260. godine (24. maj 1844).

Levha je, kao i prethodna, ovičena crnom i crvenom linijom, a desno i lijevo je nacrtana dignuta zavjesa (perda). Plava boja na levhi je naknadno stavljena. I ova levha je u lošem stanju, te joj je hitno potrebna konzervacija.

Ko je autor ovih levhi?

Mehmed Vedžihi-paša, namjesnik Bosne od 1837. do 1839. godine je vakif džamije u Bužimu. Mehmed Vedžihi-paša je murid i prijatelj šejha Abdurahmana Sirri-babe, najmarkatnije duhovne figure na ovim prostorima u 19. soljeću. U mjestu gdje je šejh Sirri-baba podigao tekiju, Oglavak kod Fojnice, Vedžihi-paša diže konak za potrebe tekije. Šejh Sirri-baba je i kaligraf. Zna se za dva njegova prepisa Kur'ana Časnog. Je li šejh Sirri-baba autor ovih levhi?

Način na koji se je autor potpisao, bez pisanja svog imena, samo s kratkom dovom i datumom ukazuje nam na skromnog čovjeka, bliskog derviškim krugovima.

Unutar porodice Sikirić čuvaju se dokumenti i pisani artifakti za koje se vjeruje da ih je pisao šejh Sirri-baba. Upoređujući jedan od tih fakata (slika 1) koji je napisan istom veličinom i vrstom pisma kao i potpisi na ovim levhama (slika 2) možemo utvrditi sljedeće:

- a) rukopisi su veoma slični,
- b) način na koji su napisana slova „elif“ i „he“ na kraju riječi ukazuju ili na istog kaligrafa koji je ovo pisao u dva različita perioda svoga kaligrafskog razvoja, ili na dvojicu kaligrafa koji su učili kod istog učitelja.

Kada se ovome doda način na koji je napisan datum na prvoj levhi (slika gore), gdje je početno slovo mjeseca spojeno s riječju „godina“ na takav način da se ovo može pročitati i kao „Sirri“ (kaligraf koji je ovo posmatrao prije mene smatra da je u ovoj kombinaciji slova sakriven šejh Sirrijin potpis), te usmena predaja, ako postoji, da su ovo levhe koje je šejh Sirri-baba poklonio džamiji, onda se sa velikom vjerovatnoćom može kazati da je autor ovih levhi sam šejh Sirri-baba.»

Originalni prepis džamijske vakufname Vedžihi-paše

Mehmed Vedžihi-paša bio je namjesnik u Bosni od 1837do 1839. godine. Prema djelu Mehmed Surejja-paše „*Sidžili osmani*“, bio je dobrih državnčkih sposobnosti, pravedan, i dobrotvor⁴.

⁴ **Vedžihi Mehmed-paša** je rođen u Jozgatu. Bio je rođak Esad-paše. U Hazinedarluku je bio kapidžibaša. 1243 h.g. (1827/28) sa rumelijskim činom bio je kajmekam valije Edrena. 1245 h.g. (1829/30) je bio nadziratelj Samokodžuka, a odmah iza toga muhafiz Varne. 1246 h.g. (1830/31) je razriješen te dužnosti. Poslije je bio valija Selanika, 22. šabana 1248 h.g. (14. januar 1833) u rangu vezira postao je beogradski muhafiz. 1251 h.g. (1835/36) postaje bosanski valija, rebijul-evvela 1257 h.g. (maj 1841) valija Konje, u ševvalu 1257 h.g. (novembar/decembar 1841) valija Dijarbekra, a u šabanu 1259 h.g. (septembar 1843) postaje valija Halepa i u muharremu 1261 h.g. (oktobar 1845) biva smijenjen. Rebijul-evvela (maj 1845) postaje beogradski valija, rebijul-evvela 1263 h.g. (februar/mart 1847) valija Musula, šabana 1264 h.g. (jula 1848) valija Ankare, safera 1265 h.g. (januar 1849) valija Bozoka, a u saferu 1268 h.g. (decembar 1851) kao valija Bagdada biva smijenjen. U šabanu 1268 h.g. (maj/juni 1852) postaje valija Ankare, ševvala (juli/avgust 1852) postaje valija Zilke i Kurdistanu, a u augustu/septembru 1852. godine

Vakufnama datira iz hidžretske 1256. godine (1836). Pošto je i ranije na mjestu džamije u Bužimu ustanovljena institucija vakufa, a koji je dotrajao, na inicijativu tadašnjeg bosanskog namjesnika Vedžihi-paše zamjenik kadije Ebu Bekir Sitki effendi legalizira vakufnamu pred 17 svjedoka, uglednih građana Bužima, o obnavljanju hajrata (dobara), a posebno džamije i česme. U vakufnami se određuju prava i dužnosti u vezi sa funkcijom i održavanjem džamije i određuju godišnju sumu novca potrebnog za plaćanje službenika, održavanje, popravke i nabavke. Prepis i prijevod vakufname :

«Na osnovi stare vakufname (zadužbinske povelje) obnoviše se časna džamija i česma Bužimske tvrđave u nahiji (oblasti) Krupa, sredstvima iz uvakufljenog (zavještenog) glavnog imetka, što je od velike važnosti za naš okrug.

Novim vakufima (dobrima) i pod novim uvjetima, koje je utvrdio upravnik navedene nahije, izvršeno je uvakufljenje imetka, što je uz sve propisane dužnosti u donjem dijelu opisano. Navedeni su, također, i godišnji troškovi potrebni za održavanje časne džamije i česme. Pored trajnog izvršavanja svih zakonskih propisa i neophodnih službi, posebno je potrebno skrenuti pažnju na zaštitu od narušavanja pravnih uvjeta i izvršiti inicijativu da se ne postupa suprotno ovoj vakufnami.

29. saffera

<i>Glavnica novih vakufa</i> Suma 2500	<i>Ulje za svijeće</i> 1 oka/cijena 20 Suma 100	<i>Maslinovo ulje</i> 1 oka/cijena 10 Suma 100	<i>Za učenje časnog mevluda</i> Suma 50
<i>Hodži koji uči Kur'an u vrijeme mevluda</i> Suma 20	<i>Mujezinu časne džamije</i> Suma 70	<i>Učaću za povremeno učenje kur'ana u časnoj džamiji</i> Suma 20	<i>Onome ko odžava džamija</i> Suma 20
<i>Za opravku časne džamije</i> Suma 100	<i>Glavnica novog imetka česme</i> Suma 1000	<i>Službenicima za održavanje vodovoda</i> Suma 180	<i>Za opravku Memiš-hana</i> Suma 20
<i>Hatibu koji posjeduje berat od sultana</i>	<i>Onome ko drži časni vaz sa ćursa</i>	<i>Višak od 100 groša održavanje časne džamije mektebskom hodži</i>	<i>Glavnica starih vakufa</i>

ponovo postaje valija Ankare. U redžepu 1271 h.g. (mart/april 1855) je razriješen dužnosti da bi u rebijul-evvelu 1272 h.g. (novembar 1855) postao valija Erzeruma, a u saferu 1274 h.g. (septembar/oktobar 1857) postaje valija Selanika da bi rebijul-ahira 1275 h.g. (novembra 1858) bio razriješen dužnosti. U muharremu 1278 h.g. (julu 1861) biva rangiran u Medžlis-i Vala, u šabanu 1279 h.g. (januar/februar 1863) postaje Reis muhadžirskog komisiona, 17. Rebijil-ahira 1281 h.g. (19. septembar 1864) postaje valija Džidde da bi na toj funkciji 16. rebijil-ahira 1284 h.g. (17. augusta 1867) umro. Bio je sposoban državnik. Imao je sljedeće potomke: Mehmed Salih-beja, koji je 1277. h.g. (august/septembar 1860) umro. Pokopan je na Karadžaahmedu; drugi potomak mu je Riza bej koji je 1295. h.g. (1878) umro; zatim Kemal-paša i Aziz-bej koji je bio predstavnik Šura-ji Devleta (IV, 603/04).

Ovi podaci su prevedeni sa turskog jezika iz djela Mehmed S◊REJJA-paše, Sicill-i Osmanl, 5 tom, TARIH VAKFI YURT YAYINLARI 30, Istanbul, august 1996. godine.

Suma 500

Suma 20

Suma 20

Suma 2600

Ono što je napisano u vakufnami, kao i uvjeti navedeni u njoj su, po mom ličnom mišljenju, pravno čisti.

Napisao je Božiji siromah Ebu Bekir Sidki naib (zamjenik kadije) u nahiji Krupa.

*PEČAT: "A ja se samo pouzdajem u svoga Tvorca".
Ebu Bekir Sidki*

Neka je beskrajna zahvala Allahu dž.š. na Njegovim blagodatima i bezbrojni pozdravi Njegovom poslaniku Muhammedu Mustafi, čija je duša prečista, a njegov kabur mirišljav, vlasniku časnog mjesta i zastave zahvalnosti (u Džennetu), njegovoj porodici i ashabima (bliskim drugovima), a sada...

Ono što se nalazi u vakufnami bit će u nastavku objašnjeno. Pošto je naređena obnova zgrade Bužimske tvrđave od strane našeg časne ekšelencije milosrdnog Vedžihi-paše, besprimjernog po sposobnostima, trenutnog valije (upravitelja) Bosne potrebno je:

- *u časnoj džamiji izvršavati propisane namaze (molitve) kao što je vakif i naumio, da bi mu tako tekla neprestana Allahova dž.š. nagrada;*
- *da se vjernici posvete učenju Kur'ana a.š., pobožnosti i obligatnim dužnostima;*
- *da se izvrši isplata onima koji vrše neophodne poslove na održavanju;*
- *za svijeće, kandilje i ulje za osvjetljavanje;*
- *da se odredi da stalno nadgleda i čuva od štete Bužimsku tvrđavu, po svim zvaničnim propisima časnog šerijatskog suda i vjere islama, jedan od uglednih državnih ljudi, mutesellim nahije Krupa iz Edrena Velijuddin-aga, sin Mustafa-age.*

U hadisu je rečeno: "Dunjaluk je ahiretska njiva", a u kur'anskom ajetu izričito stoji: "A dobro koje za sebe unaprijed osigurate naći ćete kod Allaha dž.š. još većim i dobit ćete još veću nagradu". U hadis-i šerifu stoji: "Kada čovjek umre prestaju sva njegova dobra djela, osim u tri slučaja: ako ostavi dobro dijete koje će za njega dovu činiti; ako ostavi znanje koje će drugi koristiti i ako ostavi trajni imetak (iza sebe).»

Prije svega potrebno je imati iskrenu namjeru u svojim poslovima da bi Allah dž.š. bio zadovoljan.

Novi imetak koji se uvakufjuje za spomenutu časnu džamiju u ime Allaha dž.š. mora biti uknjižen i fiksiran.

- *Neka se svake godine izdvoji jedan dio novca od ukupne svote, koja iznosi 2500 groša i plati, za obavljene poslove, onome ko nadgleda dobra i to po ustaljenim šerijatskim propisima.*
  - *Izbjegavati posuđivanje uvakufljenog novca radi trgovine onima koji samo izgledaju kao pošteni (ljudi), da se ne bi pojavile (neželjene) posljedice, a ako se to i desi, onda te osobe treba upisati u carinsku knjigu u dodatku i odvojiti ih od (popisa) osoba koje su upisane kao nadgledatelji poslova na održavanju časne džamije.*
- Izdvojiti godišnje:*

- 100 groša za svijeće po cjeni jedne oke 20 groša;
- 100 groša za maslinovo ulje po cjeni jedne oke 10 groša;
- 50 groša za šerbe (sok) prilikom učenja Mevluda;
- 20 groša hodži kao nadoknadu za učenje Kur'ana a.š. prilikom Mevluda;
- 70 groša mujezinu;
- 20 groša učaču za povremeno učenje Kur'ana a.š.;
- 40 groša onome ko održava džamiju;
- 100 groša za opravku džamije;
- 500 groša za nadgledanje džamije i navedenih poslova;
- 100 groša od glavnice novog imetka izdvojiti za opravak i restauraciju česme, koja se nalazi u blizini spomenute džamije;
- 180 groša službenicima za održavanje vodovoda;
- 20 groša za opravak Memiš-hana;
- izdvojiti 200 groša službenicima spomenute mahale i muteveliji vakufa za izmirenje duga, od ukupne sume 2600 groša od glavnice starog imetka;
- 500 groša za manjak, ukoliko se pojavi u carinskom defteru;
- 20 groša hatibu spomenute džamije koji posjeduje berat-i šerif (zvanični ukaz od sultana), za hutbe koje drži sa ćursa.

Sve prethodno spomenuto, kao i aktivnosti i poslovi vezani za ovu časnu džamiju, neka budu ispoštovani u skladu sa propisanim uvjetima vakufname i upisanim u popisnu knjigu; i to samo ako je sve ovo prethodno izloženo u skladu sa čistim šerijatskim propisima. "A onaj ko je izmijenjen a zna kako glasi, pa grijeh zato pada na one koji je mijenjaju, a Allah dž.š., zaista, sve čuje i zna."

Neka Allah dž.š. nagradi trajnom nagradom vakufa.

Ovo se dogodi 27. dana mjeseca muharrema 1256. godine po Hidžri.

Svjedoci vakufname:

- Halil-efendi, bužimski imam,
- Hasan bajraktar, ključar Bužimske tvrđave,
- Ahmed bajraktar Mulalić iz Bužimske tvrđave,
- Abdul-mumin Zubović iz spomenute tvrđave,
- Ejdo Dizdarević iz Bužimske tvrđave,
- Mula Hasan Mašinović iz spomenute tvrđave,
- Abdulah Šahinović iz Bužimske tvrđave,
- Duraković Ahmed iz Bužimske tvrđave,
- Softa Duranović iz Bužimske tvrđave,
- Omer Ćehaja Bajrić iz Bužimske tvrđave,
- Spaho Sinan Hodža iz Bužimske tvrđave,
- Ahmed Ćatić iz spomenute tvrđave,
- Hasan Burzić iz spomenute tvrđave,
- Okan Begović iz Bužimske tvrđave,
- Hasan Kljajić iz Bužimske tvrđave,
- Ibrahim Topčibaša iz Bužimske tvrđave,
- Omer iz Bužimske tvrđave

i ostali prisutni.»⁵

⁵ sa osmanskog jezika preveo mr. Nusret Čolo, Sarajevo, 29. juni 2003. godine

Vakufnama je očuvana u relativno dobrom stanju.

Džamijski tarih u formi levhe

U Mujezinovićevoj "Epigrafici", čitanje, dešifriranje i prijevod nije dat u potpunosti zbog teškoće čitanja dželi sulus pisma. Potpisani autor, pjesnik Enisi, ostao je nepoznat u domenu orijentalistike i jedini put se spominje na ovom tarihu, u Bosni i Hercegovini. Autor tariha nije dao ebdžet (preračunavanje godine izgradnje objekta po vrijednosti slova). Hidžretska 1252. godina je ispisana ispod teksta. Tarih je ispisan na običnom papiru, zrnk murekepom (žutom tintom) na tamnoplavoj podlozi. Vrsta pisma dželi sulus u kompliciranoj formi – slova i riječi ispisani jedno preko drugog. Kompozicija je izvedena u dvanaest bejtova (stihova) i napisana u dvanaest polja. Kaligraf levhe nije potpisan. Prepis i prijevod tariha:

Vedžihi je vezir Asafovih osobina, koji svima koristi svojim dobrima, (vezir) predvodnika pravovjernih, uzvišenog sultana Mahmuda.

Od kada postade valija Bosne, uvakufi mnoga dobra i obnovi brojne češme, tekije i džamije. Među tim hajratima su i ova džamija i češma.

Enisi, uzimaj abdest i trudi se da obavljaš namaz, kako bi bio Allahu, dž. š. odan. Zahvaljuj Mu se na Njegovim blagodatima i izdvajaj jedan dio toga dobra (u korist drugih).

Neka ti tvoje želje stalno budu usmjerene ka gradnji Allahovih tekija, jer svjetlo Allahovog tevhida iz njih neprestano uzdiže ka Njegovom prijestolju.

Ovim hajratima izrekoh tarih:

"Neka ne bude nikakvih nedaća,"

Vedžihi-paša napravi češmu i džamiju.

Godina 1254. po Hidžri (1838)⁶

Djelo «Menakib-i čehar-i jar-i guzin»

Autor djela je anadolski sulfija halvetiskog tarikata (reda), Ahmed Šemsudin Sivasi, rođen 1520. godine u kasabi Zile, provincija Tokat, Anadolija. Bio je muderis u Sahni Seman univerzitetu u Istanbulu (najjači kraljevski univerzitet u Istanbulu). Nakon obavljenog hadža vraća se u Zile u Anadoliju i posvećuje se pisanju djela. Iza sebe je ostavio poznatog učenika šejh-Muslihudina efendiju kome je ostavio diplomu.

Pod utjecajem Sivasija stvara se novi red halvetiskog ogranka Sivasije (Mehmed Surejja-paša, "Sidžili osmani").

Djelo govori o duhovnim doživljajima Pejgamberovih halifa Ebu Bekra, Omera, Osmana i Alije. Djelo je prožeto tesauvskim nabojem što se iz samog naslova djela vidi.

Pisano štampanim nesh-pismom, na tankom žutom papiru koji nije kvalitetan i zbog toga otisak slova brzo oksidira.

Nalazi se u lošem stanju, povez je uništen, bez korica.

⁶ sa osmanskog jezika preveo mr. Nusret Čolo, Sarajevo, 29. juni 2003. godine.

Originalni rukopis o salavatima, dovama i liječenju

Rukopis predstavlja sažetu zbirku salavata (duhovni pozdravi Božijem Poslaniku izraženi sa poštovanjem), dova za specijalnu namjenu i prilike (molbe Allahu dž.š. za ispunjenje želja) i zapisi i hamajlije (talismani) za liječenje duhovno oboljelih osoba.

Rukopis je napisan na debljem kvalitetnom osmanskome papiru, ispisan crnim murekepom (mastilo). Rukopis je bez naznačenog mjesta i godine prepisa i imena prepisivača. Prepis je načinjen nesh-pismom. Kroz čitav rukopis su dati floralni motivi i vinjete. Na kraju rukopisa ima dodatak od par listova sa tekstovima kasnijih prepisivača, čija imena se ne spominju, a očita je razlika u rukopisu. Povez i korice su u lošem stanju.

Originalno osmansko izdanje časopisa «Behar».

Behar je prvi bošnjački list štampan paralelno i latinicom u Sarajevu od 1900. do 1911. godine. Prvi urednik je bio doktor Safvet-beg Bašagić. List je objavljivao tekstove za zabavu i pouku, izvorne i književne priloge bosanske i islamske provincije. Objavljivana su djela iz klasične osmanske proze i književnosti.

Bitan je za izučavanje klasične islamske književnosti i za obrazovanje. Časopis je izlazio dva puta mjesečno.

Pronađeni primjerak "Behara" napisan je osmanskim jezikom. Urednik izdanja je Muhamed Džemaludin. Godina štampanja 1906. U njemu su uvezani brojevi "Behara" iz 1906. godine (oko 20 brojeva). Štampan je razrijeđenim štampanim nesh-pismom, jako čitljivim. Povez je kartonski. Uvezan je tankom žicom. Papir je star, požutio, suh. Svezak časopisa je prilično sačuvan.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Objekat nije bio pod zaštitom države.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Navedene intervencije na objektu u opisu spomenika nisu bile izvedene u saradnji sa nadležnom službom zaštite.

5. Sadašnje stanje dobra

Objekat se nalazi u dobrom stanju.

Stanje pokretne imovine je gore navedeno.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

- A) Vremensko određenje
- B) Historijska vrijednost
- C) Umjetnička i estetska vrijednost

- i. Kvalitet obrade,
- ii. Kvalitet materijala,
- iii. Proporcije,
- iv. Kompozicija,
- v. Vrijednost detalja,
- vi. Vrijednost konstrukcije.

D) Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

- i. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu i regionalnom maniru

E) Simbolička vrijednost

- i. Sakralna vrijednost,
- ii. Tradicionalna vrijednost,
- iii. Vežanost za rituale ili obrede,
- iv. Značaj za identitet skupine ljudi.

F) Ambijentalna vrijednost

- ii. Značenje u strukturi i slici grada,

G) Izvornost

- i. Oblik i dizajn,
- ii. Materijal i sadržaj,
- iii. Namjena i upotreba,
- iv. Tradicija i tehnike,
- v. Položaj i smještaj u prostoru,
- vi. Duh i osjećanja,

H) Jedinstvenost i reprezentativnost

- i. Jedinstven ili rijedak primjerak određenog tipa ili stila.

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- z.k. izvadak, posjedovni list,
- fotodokumentacija:
  - o fotodokumentacija postojećeg stanja, snimljeno 9. juna 2003. godine,
  - o (slika 1) iz Priloga: Numanagić, Hazim: Dvije levhe iz stare drvene džamije u Bužimu, Sarajevo, 20. oktobra 2006. godine,
  - o (slika 2) iz Priloga: Numanagić, Hazim: Dvije levhe iz stare drvene džamije u Bužimu, Sarajevo, 20. oktobra 2006. godine
- grafički prilozi,
- pravilan prepis i prijevod tariha,
- prepis i prijevod vakufname.

Korištena literatura

1996. Mehmed S◄REJJA-paša, Sicill-i Osmanlı, 5 tom, TARİH VAKFI YURT YAYINLARI 30, Istanbul , august, 1996. godine

1998. Mujezinović, Mehmed, Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, Knjiga 3, 3. izdanje, Biblioteka kulturno naslijeđe, Sarajevo – Publishing, 1998.
1998. Surejja-paša, Mehmed, Sidžili osmani, Turk tarih araštrma vakfi, Istanbul, 1998.
1999. Bećirbegović, Madžida, Džamije sa drvenom munarom u Bosni i Hercegovini, 2. izdanje, Sarajevo-Publishing, Sarajevo, 1999.
2000. Hadžić Nijaz, Medžlis Bužim (1579-1999). Džemati, džamije, imami, Bužim, BZK Preporod, 2000.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Emir Softić, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za spomenike graditeljskog naslijeđa
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*

Učesnici u istraživanju i izradi Prijedloga odluke

- Nusret Čolo, [REDACTED], vanjski saradnik Komisije (autor dijela teksta o pokretnom naslijeđu)
- Hazim Numanagić, kaligraf, vanjski saradnik Komisije (autor dijela teksta o tumačenju levhi)